

Received/Makale Gelis 04.12.2022
Published /Yayınlanma 31.01.2023
Volume/Cilt (Issue/Sayı) 7(26)
ss / pp 06-15

<http://dx.doi.org/10.37242/pejoss.4294>
Research Article /Araştırma Makalesi
ISSN: 2687-5640
pejoss.editor@gmail.com

Dr. Öğr. Üyesi Ayşe KARABEY TEKİN
<https://orcid.org/0000-0003-1808-9480>

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Mimarlık Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi, Grafik Sanatlar Bölümü, Sivas / TÜRKİYE

KÜÇÜK DETAYLARLA TARİHİ HAFIZALAŞTIRAN HİSART CANLI TARİH VE DİORAMA MÜZESİ

HISART LIVE HISTORY AND DIORAMA MUSEUM, MEMORYING HISTORY WITH SMALL DETAILS

ÖZET

Binlerce yıllık bir literatüre sahip olan müzeler, yaşayan bir varlık olarak özünde oluşan gelişmeleri teşhir yelpazelerini genişleterek çeşitlendirip aktarım olanaklarının değişkenliği ile izleyenlere etkileyici bir deneyim sunmaktadır. Geçmişten şimdiki ve şimdiden geleceğe ilişkin sanatsal, kültürel ve tarihsel unsurların aktarımındaki en önemli özne olarak pek çok koleksiyona ev sahipliği yapmaktadır. Farklı türde anlatım tekniklerinin çeşitliliği gelişen teknoloji aracılığıyla bilginin duysal etkileşimi kurgulanarak bireysel ve toplumsal deneyimlerin korunup saklanması ve hatırlanmasında aracı bir role sahip olması bellek görevine vurgu yapar. Yaşanan gelişmelerle alternatif birçok müze örneği arasında hatırlatma görevi üstlenen diorama müzeleri de bunlara birer örnek olmuştur. Tarih boyu durumları, olayları, kişileri, coğrafyayı, doğal güzellikleri ulaşılabilir mekânlara taşıyarak birçok olguyu aynı mekân içerisinde algılamak hatırlatmak gibi olanaklar sağlayan diorama müzeleri bu anlamda geçmiş ve şimdi arasında bağ kurma adına fırsat sunar. Bu bağlamda hafızalaştırmayı oluşturan süreçlerde izleyiciler için deneyim yaşatması ve birden fazla duyuya hitap edebilmesi ile mümkündür. Bu çalışmada Hisart canlı tarih ve diorama müzesi örneği üzerinden teknolojinin sağladığı olanaklar ile müzelerin deneyimsel sanat üzerinden gerek var olan mekânın kendisi gerekse oluşturulan mekânlar ile izleyicilerin estetik deneyimi yaşaması ve geçmişe tanıklık etmesi öngörülmektedir. Üç boyutlu oluşturulan Dioramalar müzelerde yerinde izleme fırsatı sunarak izleyicilere zaman değişikliği ve mekân kurgularını tarihselleştirilerek küresel boyut da anlamlandırma imkânı sunar.

Anahtar Kelimeler: Diorama, hisart müze, bellek.

ABSTRACT

Having literature of thousands of years, museums offer an impressive experience to the audience with the variability of transfer possibilities by diversifying the developments in their essence as a living entity by expanding their display ranges. It hosts many collections as the most important subject in the transfer of artistic, cultural and historical elements from the past to the present and from now to the future. The diversity of different types of expression techniques emphasizes the task of memory as it plays an intermediary role in preserving, preserving and reminding individual and social experiences by constructing the sensory interaction of information through developing technology. Diorama museums, which act as a reminder between the developments and many alternative museum examples, have also been an example for them. Diorama museums, which provide opportunities such as reminding and perceiving many phenomena in the same space by carrying historical situations, events, people, geography and natural beauties to accessible places, offer an opportunity to establish a link between the past and the present in this sense. In this context, it is possible for the audience to experience the processes that make up the memorialization and to appeal to more than one sense. In this study, it is envisaged that the audience will have an aesthetic experience and witness the past, both with the existing space itself and the spaces created, through the possibilities provided by technology, through the example of Hisart living history and diorama museum. Dioramas, created in three dimensions, offer the opportunity to watch on-site in museums and provide the audience with the opportunity to make sense of time change and space fiction in a global dimension by historicizing them.

Keywords: Diorama, hisart museum, memory.

1. GİRİŞ

Toplumsal yapıların siyasi, ekonomik, kültürel yönlerden gelişim ve değişim sürecinde toplumsal bütünlüğün sağlanması, toplumun aidiyet unsurlarının yeniden hatırlanması birincil gereksinim olmaktadır. Gelişen bilgi çağı ve küreselleşmenin etkileri ile dönüşüme uğrayan tüketim toplumunun getirdiği değişimler kültürün temel bileşenleri üzerinden hayat bulur. Zamanla geçmişin, geleneğin, inançların, dilin, sembollerin, sosyal normların vb. değerlerin gelişen zamana, şartlara ve mekânlara göre şimdinin dili ile geleceğe aktarılması hatırlatma eyleminin gerçekleştirilmesinde kaçınılmaz hale gelir. Bu bağlamda toplumda kimliğin ve aidiyetin oluşturulma sürecinde kurulan toplumsal hafızanın kurulup beslenmesi tarih olgusunu da beraberinde getirir. Toplumların siyasal, ekonomik, kültürel,

dinsel vb. mirasının koruma altına alındığı ve saklandığı mekân olarak müzeler sergiledikleri objeler ile tarihe ve toplumsal hafızaya katkı sağlar.

“Müzeler, tarihe dair göstergeleri, geçmişin anlatıları eşliğinde bugüne taşıyan yapılar olarak tanımlanır. Birincil hizmet kitlesi olarak, topraklarında bulunduğu toplumlara tarihsel ve sanatsal içerikleriyle geçmişin izlerini sunuyor olmaları, müzelerin kamusal karakterlerine işaret eder” (Taşkaya ve Bakır, 2018:106).

Geçmişini araştıran geçmişe merak duyan bireylerin yaşanmışlıkları görebilmek için ihtiyaç duydukları hem keşfedilmeyi bekleyen hem de en basit ve en yalın şekilde görsel estetiğin kavranabileceği kültürel ve tarihi bilgileri belgelemek için güçlü bir araç olan müzeler görsel temsil oluştururlar. İzleyenlere ilham vermek ve onları eğitmek için uygun kayıtları tutmak sergileme nesnelere sanatsal dokümantasyon için güçlü bir araç haline gelir. Bu bağlamda; sanata, sanatçılara ve sanat nesnelere yönelik bulgular, uygulanan deneysel teknikler ve tanıklıklar betimlenip kayıt altına alınarak güncel arayışlar içerisinde taçlandırılır. Toplumsal anlamda girilen bu yeni arayışlar devamında müzelerin koruma ve sergileme işlevlerine ilaveten geçmişini anımsatan sahneleri bir gösteri alanı olarak birçok sahnenin yeniden canlandırmasına olanak sağlar.

“Müzeler, içerikleri, birikimleri ve mekânsal konumlarıyla toplumsal belleğin bir gösterim alanıdır (Mercin, 2003:4).

Tarihsel bilgiler ışığında ortaya konan görsel öğeler dolaylı ve doğrudan aktarım yaparak toplumsal hafızaya katkı sağlar. Geleneksel olana güncel anlamlar yükleyerek toplumsal hafızanın oluşmasında geçmiş ve şimdi arasındaki karşılıklı ilişkiyi önemli kılan çabası olarak her türlü bilginin nesilden nesile aktarılması deneyimi olarak nitelendirilir.

Müzelerin bu bağlantısı çağdaş dönemin konjonktürel tutumunun geçmişle kurduğu ilişkinin niteliğine bağlıdır (Shaw, 2004: 8).

Müzelerin sahip oldukları sermayesini güncel yaklaşım tarzlarıyla aktarmaya başlaması, sınırlı gösterime sahip geleneksel müzecilik arşivinin yerini hedef kitlesi ile etkileşim içinde olabilecek bilgi aktarımına fırsat sunan melez bir yapı oluşturur. Etkileşimli sunum teknikleri, dijital sergileme yöntemleri, sanal gerçeklik, hologram tekniği ve diorama gibi farklı bakış açıları ile deneyim kazandırır.

Güncel müzelerde sergilemelerin sonuna değin okunabilecek kitaplar olmaması, izleyenlere birden çok seçenek sunan sirkülasyon rotası sunar. Birçok yol arasından izleyenlerin kendi yolunu seçip sergiyi gezebilmesi düşüncesiyle iç mekan kurgusunda oluşturulan sirkülasyon alanlarının tasarımı algısal ve mekânsal senaryolar dikkat çeker (Canbakal Ataoğlu, 2016: 117).

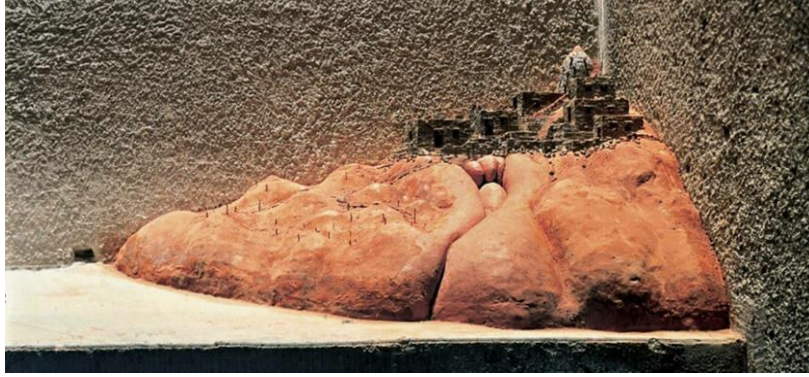
2. DİORAMA ANLATIMLARI

Diorama, tarihteki veya doğada bulunan bir olaya, duruma, olguya veya bir kurguya dayanan bir sahnenin üç boyutlu tasarımı, figürler vb. yardımcı sahne elemanlarının kullanımının kurgulanması, modellenmesi ve sergilenmesi olarak tanımlanır. Geçmişe veya günele ilişkin yaşanmışlıkları yakalayan hayat içinden sahne olan dioramalar ile çoğunlukla nesnelere oluşan mekân ve sergileme anının izleyicisiyle kurduğu zamansal ilişki deneyimlenir.

Dioramalar, birden fazla seviyede deneyimlenebilir ve kavramsallaştırılabilir, ancak en içgüdüsel düzeyde bedeni daha fazlasını görme dürtüsüyle meşgul eder. "Camın üzerinde çok fazla burun izi görebilirsiniz." Tamamen bir hafıza, hatırlatma ve yansıtma nesnesi olarak diorama içeriğinin dış dünyayla olan bağlamsal temsili işarete dayalı iletişim yöntemi aracılığıyla gerçeği genişletir (Gonzalez-Foerster, 2010:58) .

Tarihsel süreç içerisinde incelendiğinde diorama'nın hareketlerin temsiline odaklanmış olduğu gözlemlenir. Bu yeni yöntem 1822 tarihinde Louis Jacques Mandé Daguerre (1789-1851) ve Charles-Marie Bouton (1781-1853) tarafından Paris halkına tanıtılmıştır. Işık efektleri konusunda uzmanlaşmış gün doğumu ve gün batımıyla çok ünlü bir sahne ressamı olan Daguerre, daha sonraki dönemlerde fotoğrafın gelişiminde önemli bir rol oynayan isimdir. Tarihte yapılan ilk dioramaların özellikleri, şeffaf tuval üzerine opak veya yarı saydam boyanmış 22×14 m büyüklüğünde resimlerden oluşmasıdır. Işığın, tuvalin önünden veya arkasından geçerek farklı renkli açıklıklarla düzenlenmesi dioramaların yarı saydam görüntü olarak tanımlanmasına sebep olur. Karanlık bir odada bulunan izleyicilere yapılan sunumda ışık efektleri, Ay ışığı, güneş ışığı, sis yağınları vb. sunumlar sırasında,

nadiren hiçbir şeyin hareket etmediği veya değişmediği anlar izletilir. Bu durumda birleşen ışıklar ve değişen ışık yoğunluğu ile renklerin değişimi izleyiciler tarafından hissedilir. Bir resimdeki bu tür bir hareket, o zamanlar ezici bir yenilikti (Verwiebe, 1997: 21). Bu tekniği kullanan Daguerre, yarı saydam görüntülerin özel resim tekniklerini bir sır olarak saklayarak diğer tüm dioramaların Daguerre ve Bouton'un resimlerine bağımlı kalmasına neden olur. Diorama, süreç içerisinde Paris'ten Avrupa'nın başkentlerine hızla yayılır. Dioramaların fikir ve teknikleri kısa sürede Avrupa ve Kuzey Amerika Doğal Tarih Müzeleri tarafından benimsenmiştir (Kamcke ve Hutterer, 2015: 10).

Resim1: Charles Simonds, “Konutlar (Dwellings) 1981” (Kil, kum, çubuklar, taşlar, tahta, alçı, kumaş ve kümes teli) 17x39x29 **Kaynak:** Url 1

Charles Simonds'un Dwellings, (Resim 1) çalışmasında küçük insanlar olarak nitelediği hayali bir nüfus için minyatür binalar ve ritüel alanları oluşturur. İlk olarak 1970'lerin başında New York mahallelerinin kuytu köşelerinde küçük, geçici yapılar olarak yaratılan Simonds's Dwellings, daha sonra müzelerde yer alan kalıcı kil eserlere dönüşmüştür. Simonds, ayrık ve değerli bir nesne olarak sanat eseri kavramına meydan okuyarak müze ile dış dünya arasındaki geleneksel sınırlarla yüzleşmektedir (Url 1).

Resim 2: Jojakim Cortis ve Adrian Sonderegger, 2013 “Tian'anmen Meydanı” (Stuart Franklin,1989), **Kaynak:** Url 2

Zürih merkezli sanatçı ikilisi Jojakim Cortis ve Adrian Sonderegger, beş yıl boyunca sadece konseptiyle değil, aynı zamanda izleyicide merak uyandıran bir proje üzerinde çalışmışlardır. (Resim 2) Çin hükümetinin gönderdiği tanklar, Nisan ortasından itibaren tekrarlanan öğrenci gösterilerini bastırmak için 3 Haziran 1989 gecesi Pekin'deki Tiananmen Meydanı'nı işgal eder. Stuart Franklin'in kollektif hafızaya kazınan orijinal fotoğrafının (1989) Jojakim Cortis ve Adrian Sonderegger tarafından dioraması titiz bir çalışma ile gerçekleştirilir (Url 2).

Resim 3: Thomas Doyle Holdout Mixed media / 18.25 x 19 x 4.5 inches / 2014 **Kaynak:** Url 3

Thomas Doyle küçük bir ölçekte işlenen anların özel yoğunluğu, (Resim 3) izleyiciyi içine çekip bir müze vitrinine veya oyuncak bebek evine bakarken hissedilen mahremiyete izin verir. Kaos, tehlike ve özlemlerle çevrelenmiş olsalar da, figürlerin yüzleri çok az duyguyu ele vererek izleyicileri bu potalarda ve ortaya çıkardıkları duygu ve anılar karmaşasında kendilerini kaybetmeye davet eder (Url 3).

Resim 4: “Joe Fig” 8x21x17.5 2008 **Kaynak:** Url 4

Joe Fig, sanat tarihine vurgu yapan sanatçıların çalışma alanları içine girerek dioramalarını oluşturmaktadır. Willem De Kooning, Jasper Johns, Bob Rauschenberg, Ryan McGinness gibi çağdaş sanatçılardan soyut dışavurumcu (Resim 4) Jackson Pollock'a kadar birçok ressamın atölye çalışmalarını Joe Fig minyatür formda titizlikle yeniden oluşturmuştur. Joe Fig oluşturduğu dioramaları ile inanılmaz derecede ayrıntılı, izleyenlere sanatçıları başka bir düzeyde ve bariz bir hayranın gözünden takdir etme fırsatı verir (Url 4).

Minimalize edilerek yapılan diorama çalışmaları bir taraftan barındırdığı ayrıntının detaylarına hâkim olurken diğer taraftan toplumsal boyutta bellekte canlılığın sürdürülmesine destek olacak bir durumu, olayı değerlendirmeye alır. Hem teknik boyutta çözemediği hem de psikolojik, sosyolojik ve kültürel anlamada sunduğu anlatım yöntemi ile izleyicilerin belleğinde oluşturduğu deneyim dioramalarının betimsel gücünü kanıtlar niteliktedir. Bu anlamda üç boyutlu bir sanat formu olarak diorama'nın geçmişe dair yaşanmış bir olayı etkili bir şekilde sunması veya artık var olmayan bir kişinin hatırlatılması noktasında sanat nesnesinin temsilini özetler.

Hafızanın lokalizasyonu olarak diorama, klasik Hafıza Sanatı'nın Rönesans yorumundan oldukça etkilenen bir yapıya sahiptir. Hafıza Sanatı, konuşmalarının içeriğini kelimesi kelimesine ezberlemek yerine, zihinsel yapılar, evlerin içinde odalar yaratmaya başlayan, içlerine bakıldığında (zihnin gözünden) pasajları ve tezleri uyandıran nesnelere yerleştiren Yunan ve Romalı hatiplerin geleneğine dayanır. Konuşmaya başladıklarında, bu sanal alanlarda basitçe 'yürürler' ve konuşmalarını hatırlarlardı. Bir diorama'nın inşa edilmiş doğasında tıpkı her hafıza odası gibi hatırlatma ile ilişkisi vardır (Cartelli, 2016).

Resim 5: “Yadigâr” 30X30 cm, 2022 **Kaynak:** Ayşe Karabey Tekin arşivi

(Resim 5) Yaşanmışlıkların izini taşıyan yaşayanların bırakıp gittiği bazılarının müzelerde bazılarının terkedilmiş alanlarda bıraktığı eşyalar ve bu eşyaların geride kalanlarda bıraktığı izleri konu edinir. Bireysel hafızaya kazınan fotoğraflar bir nevi kültür aktarımı misyonu ile geçmiş yaşamlara tanıklık eden nesnelere ve mekânlar diorama tekniği ile yeniden üretilir.

Yurt içinde ve yurt dışında kamuya açık sergileme eyleminin bir dilimini yeniden oluşturan buldukları bölgeleri motive eden diorama müzeleri, sanatsal, doğal, tarihi, kültürel ve fiziki dokuları bütün olarak ele alır. Minimalize mekânlar oluşturan diorama kurguları sanatçılara geniş ifade olanakları sunarken hafızanın misyonundan rol çalar. Diorama yapımı, hayal edilebilen ve düşünülen daha fazla ve farklı türde araç gerecin kullanımını içerir; bu bağlamda yaratıcılığın en üst seviyede yaşandığı doğal güzelliklerin, nesnelere ve olayların yinelenen tekrarlarını kopyalama fırsatı bulur. Minimalize edilmiş kurgular genellikle sanatçıların görünür dünyanın ve başka türlü asala göremeyecek olanlara geçmişe dair bir dünya vizyonu sunması açısından bir olanak tanır. “Sanatçılar müzelerdeki tarihi ve bilimsel amaçlarla ele alınmış dioramaların rekreasyonlarından ekolojik ve ekonomik sistemlerin modellerine, psikolojik olarak göndermeleri olan diorama ortamlara ve mimari alanlara kadar uzanan eserlerinde çeşitli çevresel, sosyal ve psikolojik endişeleri bağlam olarak ele almışlardır (Barlas, 2019: 27).”

İzleyiciler için yalnızca iki boyutlu temsil değil aynı zamanda üç boyutlu gerçeklik alanını, özgünlüğü, gerçeklik hissini yakalamasını ve hatırlatma eyleminin gerçekleşmesini sağlayarak geçmiş şimdinin dilinde koruması açısından dioramalar önem kazanır. “Tarihin hareketinden kopan, sonra geri dönen tarihi anlar; artık yaşam değil, henüz ölüm değil, canlı hafıza denizi çekildiğinde kıyıdaki mermiler gibidir (Nora, 1989: 12). Öyle ki dioramalarda sahnelenen gerçek alanlar kimi zaman planlı olarak fazlasıyla yapay ve soğuk bir anlatıma sahipken kimi zamanda tüm sıcaklığı ile oluşturduğu inandırıcılığı ve sürekliliği sağlayan bir mekân olarak izleyiciyi düşünmeye sevk eder. İzleyiciyi zamansal ve mekânsal arasında kavramsal bir ilişki kurmaya zorlar. Diorama mekânları bireysel ve toplumsal bilince indirmediği zaman üstlenmiş olduğu taşıyıcı bellek görevi hafızalaştırma ile geçmiş, şimdi ve geleceği birbirine bağlar. Geçmişin sahip olduğu yaşanmışlıkları geleceğin düşleri ile örtüştürür. Sanatçılar bu bağlamda küçük ölçekli dioramalar ile izleyenlere nesnenin ölçeğine göre daha büyük veya daha küçük hissettirerek temsilleri sorgular. İzleyiciler sanat nesnesi ve kendileri ile olan fiziksel mesafelerini irdelerken sanat eserinin içinde olmak mı? Yoksa sanat eserini dışardan izlemek mi? samimi deneyimi kazandırır sorularının cevaplarını bulmaya çalışır.

“Sıkıştırma ve öze indirgeme yoluyla, fiziksel olarak daha küçük olan bir şey, daha büyük olandan daha güçlü hale gelir. Küçük, büyük dünyalar hakkında çok büyük düşünceleri teşvik eder, uyarır. Daha da önemlisi, ölçülebilir boyutların azaltılması önem seviyelerini artırır (Bailey, 2005: 42).”

Bütün bu kırılğan küçük yapılar, artık orada olmayan hayali kurucularının geçmiş yaşamları hakkında hikâyeler anlatıyor. Tarihsel bir gerçekliği temsil etmeseler de yapılarıdaki görünür bozulmadan ötürü, yaşanmışlığın geçmişiyle doludurlar. Bu yapılar günümüzü, izleyicilere kendi kültürlerini yansıtacak şekilde ilham vererek etkileyen minyatür temalı ortamlar oluşturmaktadır: Nasıl oldu da medeniyetleri hala geliştirirken, “Küçük İnsanları” hiç fark

etmedik? Kendi kültürümüz bir gün nasıl sona erecek, bize, diğer insanlara hem fiziksel hem de anılarda geriye ne kalacak? (Lukas, 2016: 33).

Uygun dokümantasyon, kültürün ve tarihin korunması ve mevcut olaylar, fikir, değerlerin aktarılması her ikisinin de unutulmaması adına dioramaların hem açıklayıcı hem de deneysel açıdan üstlenmiş olduğu misyon çeşitlilik kazanır.

3. HİSART CANLI TARİH VE DİORAMA MÜZESİ

Alternatif müze yaklaşımı ile Hisart Canlı Tarih ve Diorama Müzesi alışılmış sergileme anlayışının dışında bir tasarımla binlerce eseri izleyicileri ile buluşturmaktadır. Müzede orijinal eserlerin yanı sıra, sergilenen dioramalar ile (üç boyutlu tasarımlar) 1500 yıllık tarihe ışık tutan müze ülkenin kültürel mirasını, unutulmuş veya unutulmaya yüz tutmuş mirasın kayıp halkalarını gün yüzüne çıkarmayı hedeflemektedir.

Hisart Canlı Tarih ve Diorama Müzesi, bünyesindeki çok sayıda eserle çocukluğundan bugüne değin maket, model üreten ve üretim sevgisini dioramalar ile üç boyutlu hale getiren, birikimini paylaşmayı seven bir koleksiyoner olan müzenin kurucusu Nejat Çuhadaroğlu, koleksiyonunu ve müzeyi Türk kültürüne ve tarihine hediye etmek istediğini ve bu müzeyi kurduğunu açıklamaktadır.

Resim 6: “Nejat Çuhadaroğlu” **Kaynak:** Url 5

“Kurucusu Nejat Çuhadaroğlu’nun küçük yaşlarda başlayan resim, heykel ve maket yapma tutkusu, seneler içerisinde büyüyerek önce koleksiyonerliğe ve ardından müzeciliğe kadar uzanan, zahmetli fakat bir o kadar da keyifli bir uğraş haline gelmiştir (Url 6).”

Resim 7: “Hisart Canlı Tarih ve Diorama Müzesi Diorama Atölyesi” **Kaynak:** Url 7

Müze içerisinde (Resim 7) diorama atölyesi mevcut olup farklı kitaplar, resimler, gravür ve anlatımların araştırılması neticesinde kurgulanan sahneler, binlerce parçacığın bir araya getirilmesi ile birer sanat eserine dönüştürülmektedir. Gelecekte çocuklar için ve diorama ile ilgilenen herkes için atölye çalışmaları planlanmaktadır. Oluşturulan dioramaların genelinde tematik bir zenginlikten söz etmek mümkündür.

Dünyanın kaderini belirleyen tarihi olaylar, savaşlar, dönüm noktaları, başlangıçlar ve sonlar Selçukludan Osmanlıya Kurtuluş Savaşı'ndan dünya savaşlarına kadar hatırlatma tanıkları müzede ziyaretçileri ile buluşmaktadır. Dönemlere ait silahlar, madalyalar, bayraklar, tablolar mataralar, maket uçaklar, trenler gemiler, fotoğraflar ve dioramalar (üç boyutlu tasarımlar) tarihi yeniden hatırlatma görevi ile müzede sergilenmektedir.

Resim 8: “Yeni Çağın Başlangıcı Fetih 1453” Grup: Diorama Konum: Zemin Kat **Kaynak:** Url 6

Müze de yer alan Türk ve dünya tarihi akışında oldukça etkili olan (Resim 8) 29 Mayıs 1453 de 54 günlük bir kuşatma ile fethedilen siyasi coğrafi ve dini yönden büyük bir öneme sahip İstanbul'un fethi dioraması.

Resim 9: “İlk Uçak ve Son Durak Trablusgarp 1912” Grup: Diorama Konum: II. Kat, **Kaynak:** Url 7

29 Eylül 1911-18 Ekim 1912 tarihinde yapılan (Resim 9) Trablusgarp Savaşı ve dünya tarihinde ilk kez İtalyanlar tarafından keşif uçuşunun yapıldığı hava saldırısının gerçekleştirildiği savaş olması ve ilk uçağın düşürüldüğü diorama.

Resim 10: “Sarıkamış” Grup: Diorama Konum: II. Kat, **Kaynak:** Url 7

Sarıkamış'ta kuşatma harekâtı (Resim 10) 90.00 kişilik bir kuvvetle 22 Aralık 1914 tarihinde, eksi 25 derecede, bir buçuk metre kar altında, ortalama iki üç bin metre yükseklikte çetin kış koşulları altında Allahüekber Dağları'nı aşmaya çalışan Türk askerlerinin Kafkas Cephesi'nde büyük umutlarla başlayan taarruz harekâtının 90.000 şehit ile sonuçlandığı diorama.

Resim 11: İlk Uçak Vagon-Türk Alman Yapımı Grup: Diorama Konum: II. Kat, **Kaynak:** Url 7

1. Dünya Savaşı'nda (Resim 11) Türk-Alman ortak yapımı olan bu vagona uçak motoru takılarak oluşturulan bu araç tarihteki ilk hızlı tren projesi olarak düşünülebilecek bir özelliğe sahiptir.

Resim 12: "Kırım Savaşı Sivastopolun Düşüşü 1855" Grup: Diorama Konum: I. Kat, **Kaynak:** Url 6

1853-1856 tarihleri (Resim 11) arasında Osmanlı Devleti ve Rusya arasında gerçekleşen Kırım Savaşı dioraması.

Resim 13: "Yukarıdakiler ve Aşağıdakiler Çanakkale 1915" Grup: Diorama Konum: II. Kat, **Kaynak:** Url 6

1. Dünya Savaşı (Resim 12) Çanakkale Cephesi'nde yukarıda cephe savaşları devam ederken aşağıda da lağımçı birliklerinin verdiği mücadelenin anlatıldığı diorama.

1960 sonrası ilerleyen değişen ve gelişen üretim pratikleri aynı zamanda tüketim kavramını da değiştirerek sanat anlayışı üzerinde değişen bir etki göstermiştir. Konu, teknik, mekân, malzeme anlayışının gelişmesi ve değişmesi gibi olgular sanatçılar için gerek tematik gerekse yapısal yönden yaklaşımlarını güncellemelerine katkı sağlamıştır. Yeni müze ve sergileme pratiklerinde değişen izleyici yaklaşımına da dikkat çekmek gerekir. İzleyiciler, kültürel bilgiyi ciddiyet ve titizlikle edinmek yerine, artık gösterişli deneyimlerin, anlık aydınlanmaların, parlak olaylar ve çarpıcı gösterilerin arayışı içindedirler (Huyssen, 1999:27).

Alternatif müze yaklaşımına bir örnek olan Hisart Canlı Tarih ve Diorama Müzesi izleyenlerine istedikleri anda tarihe dokunma fırsatı sunmaktadır. Bu bağlamda yüzlerce diorama ile tarihi olayları etkileyici bir sunumla canlandıran Müze, yeni nesil sergileme teknikleri ve aktarım dili ile tarihe olan ilgiyi artırmayı hedeflemektedir. Alternatif müze örnekleri arasında olan Hisart Canlı Tarih ve Diorama müzesinde sergilenen dioramaların oluşumunda multidisipliner çalışma yaklaşımı ile tüm sanat ve bilim alanlarından yardım alınarak küçük detaylarda dünya tarihinin yeniden yaşam bulduğu görülmektedir.

4. SONUÇ

Kamuya açık sergileme alanı olarak hatırlatma eylemini aktif bir biçimde gerçekleştiren müzeler hem geçmişte olanları hem de güncelde olanlara dair hafızalaştırma temsilde aktif olarak yer alırlar. Zaman içerisinde farklılaşıp derinlik kazanan sanat alanı yenilikçi sanat pratiklerinin geniş anlatım biçimini etkin şekilde kullanmaya başlar. Bu bağlamda diorama anlatım olanaklarının önü açılır. Güncelde hemen hemen her müzenin envanter listesine dahil olan sergileme tekniği olarak dioramaların yaşama dair anlatımları estetik algıya hitap ederken yaşanmışlıklarla bağlantı kurup hafızalaştırma eylemine teşvik etmesi açısından önemlidir. Ziyaretçilerin zihninde oluşan imgelem dioramaların küçük mekânlar içinde zamanı nasıl durdurabildiğini kanıtlar niteliktedir. Oluşturulan küçük mekânlar sanatçılar için geniş anlatım olanaklarını sunarken malzeme ve teknik özgürlüğünde fazlaca gelişmiş olması ile sanatsal alan için ilgi çekici referanslar barındırır. 1960 sonrası ve güncel dönem sanat alanına geniş bir perspektiften bakıldığı zaman sanat alanında sürekli yeni arayışlar içerisine girildiği gözlemlenir. Çalışmada Hisart Canlı Tarih ve Diorama Müzesi örneği üzerinden dioramaların zaman değişkeni dikkate alınarak dönemlere ve kültürlere ait zamansal anlatımın değişkenliğinin vurgusu yapılır. Oluşturulan mekân kurgularının hafızalaştırma eylemine katkısı ve izleyenlere deneyim yaşatması ile birçok duyuya aynı anda hitap etmesinin mümkün olduğu dikkat çeker.

KAYNAKÇA

- Bailey, D. (2005). *Prehistoric Figurines: Representation and Corporeality in the Neolithic*. London: Routledge.
- Barlas, M. (2019). *Günümüz Sanatında Mikro Ütopik Mekân Uygulamaları*. Sanatta Yeterlik Sanat Çalışması Raporu, Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Heykel Anasanat Dalı, Ankara.
- Canbakal Ataoğlu, N. (2016). New Designs in Circulation Areas And Museums the Case of the Quai Branly Museum. *Uludağ University Journal of The Faculty of Engineering*, 21(1), 117-130.
- Cartelli, G. (2016). The Diorama: Memory, Nature, Conservation. *(De)Natured 1*(22), 2-3.
- Gonzalez-Foerster, D. (2010). *Chronotypes and Diorama*, New York: Dia Art Foundation.
- Huyssen, A. (1999). *Alacakaranlık Anıları: Bellek Yitimi Kültüründe Zamanı Belirlemek*. (Çev. K. Atakay) İstanbul: Metis.
- Kamcke C. ve Hutterer R. (2015). History of Dioramas. Sue Dale Tunnicliffe, Annette Scheersoi. (Ed.), *Natural History Dioramas - History, Construction and Educational Role* (pp.7-21). Dordrecht: Springer Science+Media Business.
- Lukas, S. A. (Ed.) (2016). *A Reader in Themed and Immersive Spaces*. Pittsburgh, PA: Carnegie Mellon: ETC Press.
- Mercin, L. (2003). Kültür ve Sanat Değerlerinin Yaşatılmasında Müzelerin Rolü. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*. 2(6), 106-114.

- Nora, P. (1989). *Between Memory and History: Les Lieux de Mémoire*. Clifornia: University of California Press.
- Shaw, W. M. K. (2004). *Osmanlı Müzeciliği, Müzeler, Arkeoloji ve Tarihin Görselleştirilmesi*. (Çev. Esin Soğancılar). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Taşkaya M, Bakır, Z.N. (2018). Simgesel Sermayenin Yeniden Üretimi: Özel Müzelerin Kurumsal Kimlik Sunumunda Katalizör Olarak Kullanılması. *Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi, Folklor/Edebiyat*, 24(93),105-122.
- Verwiebe, B. (1997). *Lichtspiele Vom Mondscheintransparent zum Diorama*. Stuttgart: Füsslin.
- Url 1 <https://whitney.org/collection/works/5455>(Erişim Tarihi: 16.10.2022).
- Url 2 https://elpais.com/elpais/2016/07/27/album/1469570720_146957.html#foto_gal_1(Erişim Tarihi: 19.10.2022).
- Url 3 <https://www.thomasdoyle.net/pass-through/holdout/>(Erişim Tarihi: 25.10.2022).
- Url 4 <https://www.trendhunter.com/trends/joe-fig> (Erişim Tarihi: 25.10.2022).
- Url 5 <http://www.hisartmuseum.com/tr/Page.asp?ID=13665> (Erişim Tarihi: 05.11.2022).
- Url 6 <https://www.hisartmuseum.com/tr/Page.asp?ID=1>(Erişim Tarihi: 05.11.2022).
- Url 7 <https://www.hisartmuseum.com/tr/>(Erişim Tarihi: 05.11.2022).